

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักทศ 6 โดยกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 2) ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามหลักทศ 6 สู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามหลักทศ 6 โดยกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 30 คน ครัวเรือน ๆ ละ 3 คน รวมทั้งสิ้น 90 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ บิดา มารดาที่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 20 คน และบุตรที่นับถือศาสนาพุทธรวม จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบความรู้เรื่องหลักทศ 6 แบบสอบถาม แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักทศ 6 และแบบสังเกตการณ์สนทนากลุ่ม (Focus Group) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สามารถสรุปและอภิปรายผล ได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักทศ 6 โดยกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. กระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การให้ความรู้เรื่องหลักธรรมทศ 6 แก่ชุมชน โดยการเทศน์ตามกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนแต่ละหมู่บ้านก่อนการเข้าพรรษา ซึ่งบทบาทในยุคปัจจุบันบ้านและวัดมีกิจกรรมที่สวนทางกันหรือห่างไกลกัน ทางวัดทองนพคุณจึงใช้กิจกรรมส่งธรรมะสู่ชุมชน คือ การเผยแพร่ธรรมะใช้พุทธวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ จนทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายถึงประชาชนอย่างทั่วถึง ยึดหลักปฏิบัติตามแนวทางการประกาศพระศาสนาของพระพุทธองค์ ที่ได้ส่งสาวกของพระองค์ไปประกาศศาสนาในสมัยพุทธกาล ซึ่งการที่วัดทองนพคุณได้จัดกิจกรรมออกไปเทศน์ให้แก่อุบาสก อุบาสิกาหรือประชาชนในชุมชนนั้นอย่างต่อเนื่อง โดยจัดสถานที่ศาลาหมู่บ้าน การทำเช่นนี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและบ้านมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ทำให้พระภิกษุทั้งวัดและประชาชนในชุมชนนั้นได้มาพบปะกันอย่างสมานมิตร และอย่างเป็นกันเอง ไม่มีพิธีกรรมทางศาสนายากจนทำให้

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนห่างไกลกัน เป็นบรรยากาศที่ผู้ฟังอยู่ในอารมณ์สบายใจ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ระหว่างการนั่งฟังเทศน์ที่วัดกับการนั่งฟังเทศน์ที่ศาลาหมู่บ้านต่างกัน โดยการนั่งฟังเทศน์ที่ศาลาหมู่บ้าน ประชาชนจะได้มาพบกันในเวลาเย็นหลังจากเลิกงาน ทำให้บรรยากาศในการรับรู้ข่าวสารของผู้รับฟัง มีความพร้อมสูงกว่าการไปฟังเทศน์ที่วัด

ขั้นที่ 2 การบ่มเพาะพฤติกรรมตามหลักทศ 6 โดยผ่านกระบวนการสะท้อนคิด และการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม ตามแบบการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ จากการที่ผู้วิจัยได้คัดเลือก ประชาชนเข้ามาสนทนากลุ่มและมีการบ่มเพาะพฤติกรรมอย่างชัดเจนในแต่ละทศ ทศละ 5 ข้อ 5 ประเด็น เน้นย้ำบทบาทที่บุคคลแต่ละบุคคลในแต่ละทศพึงปฏิบัติต่อกันเป็นการเปิดใจ เป็นการสะท้อนคิดและ เป็นการปรับพฤติกรรมของกันและกันในระดับขั้นตอนนี้ได้ดี ทำให้แต่ละบุคคลในแต่ละทศที่มีปัญหา ค้ำคาใจ ไม่เข้าใจกัน ไม่ลงรอยกันในแต่ละเรื่องและในแต่ละประเด็นของปัญหา ได้มีโอกาสพูดคุยกัน ในของช่วงของบทสนทนา ในช่วงการเปิดโอกาสให้สนทนาแก่กันและกัน โดยสะท้อนปัญหาของ สมาชิกในแต่ละคู่ของแต่ละทศไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา แบบกลุ่มและยอมรับฟังกันและกัน

ขั้นที่ 3 ประเมินพฤติกรรมของบุคคลที่พึงปฏิบัติต่อกันในแต่ละทศ จากผลการวิจัย ขั้นตอนการส่งเสริมสู่ชุมชนเป็นขั้นตอนที่ก่อให้เกิดการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้สมาชิกของแต่ละทศ มีบทบาทต่อกันและกันไปในทางที่ดีขึ้น และเป็นไปตามหลักทศ 6 ตามหลักพระพุทธศาสนา

2. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามหลักทศ 6 สู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ใน ระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่อยู่ในลำดับแรกได้แก่ ทศที่ 2 ทักขินทศ ทศเบื่องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ ทศที่ 5 อุปริมทศ ทศเบื่องบน ได้แก่ พระสงฆ์ ทศที่ 4 อุตตรทศ ทศเบื่องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย ทศที่ 6 เภฏฐิมทศ ทศเบื่องล่าง ได้แก่ ลูกจ้าง ทศที่ 1 ปุรัตถิมทศ ทศเบื่องหน้า ได้แก่ บิดามารดา และทศที่ 3 ปัจฉิมทศ ทศเบื่องหลัง ได้แก่ สามเณรตามลำดับ พิจารณาแต่ละด้านได้ดังนี้

2.1 ทศที่ 1 ปุรัตถิมทศ ทศเบื่องหน้าของบิดามารดา พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับบิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดา พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ ห้ามปรามจากความชั่ว มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ หากุครองที่สมควรให้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และ พิจารณาเกี่ยวกับบุตรธิดาพึงปฏิบัติต่อบิดามารดา พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ มีการปฏิบัติอยู่ใน ระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ ดำรงวงศ์สกุล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2.2 ทศที่ 2 ทักขินทศ ทศเบื่องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ใน ระดับมาก เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับครูอาจารย์พึงปฏิบัติต่อศิษย์ พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ใน ระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ สอนให้ศิษย์ปฏิบัติได้จริง นำวิชาไปเลี้ยงชีพ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก และพิจารณาเกี่ยวกับศิษย์พึงปฏิบัติต่อครูอาจารย์ พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ใน ระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ ลูกต้อนรับแสดงความเคารพ มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ ประนินนิตี มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2.3 ทิศที่ 3 ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามิภรรยา พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับสามิภังปฏิบัติต่อภรรยา พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ ยกย่องสมฐานะภรรยา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย และพิจารณาเกี่ยวกับภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามิ พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ รักษาสมบัติที่หามาได้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

2.4 ทิศที่ 4 อุตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับมิตรสหายพึงปฏิบัติต่อมิตรสหาย พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ พุดจามีน้ำใจ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ มีตนเสมอร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และพิจารณาเกี่ยวกับมิตรสหายพึงปฏิบัติต่อกัน พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2.5 ทิศที่ 5 อุปริมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับภุหัสสพึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์ พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ อุภัมภักด้วยปัจจัย 4 มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาเกี่ยวกับพระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อภุหัสส พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ ห้ามปรามจากความชั่ว มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ ให้ตั้งอยู่ในความดี มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2.6 ทิศที่ 6 เหนือทิศ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้าง พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับนายจ้างพึงปฏิบัติต่อลูกจ้าง พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และพิจารณาเกี่ยวกับลูกจ้างพึงปฏิบัติต่อนายจ้าง พบว่า ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาแต่ละข้อพบว่าข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ เลิกงานที่หลัง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้ายคือ เอาแต่ของที่นายให้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

3. แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามหลักทิศ 6 โดยกระบวนการส่งเสริมสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรีคือ ประชาชนควรปฏิบัติตามหลักทิศ 6 ในแต่ละบทบาทของแต่ละทิศ พบว่าทิศทั้ง 6 ประกอบด้วย 1) บิดามารดา 2) ครูอาจารย์ 3) สามิภรรยา 4) มิตรสหาย 5) พระสงฆ์ และ 6) นายจ้างลูกจ้าง ซึ่งจะส่งผลให้มีพฤติกรรมในการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน และกัน มีคุณธรรมจริยธรรม ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเป็นระเบียบ

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามหลักทศ 6 โดยกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. กระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การให้ความรู้เรื่องหลักทศ 6 แก่ชุมชน โดยการเทศน์ตามรูปแบบส่งธรรมะสู่ชุมชนแต่ละหมู่บ้านก่อนการเข้าพรรษา ขั้นที่ 2 การบ่มเพาะพฤติกรรมตามหลักทศ 6 โดยผ่านกระบวนการสะท้อนคิดและการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม ตามแบบการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ซึ่งมีการติดตามการปฏิบัติตามหลักทศ 6 ทุกวันธรรมสวณะ ตลอดจนพรรษา และขั้นที่ 3 ประเมินพฤติกรรมของบุคคลที่พึงปฏิบัติต่อกันในแต่ละทศ โดยสอบถามพฤติกรรมของบุคคลที่พึงปฏิบัติต่อกันตามหลักทศ 6 และสัมภาษณ์พฤติกรรมตามบทบาทหลักทศ 6 ทั้งนี้เป็นเพราะกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนด้วยการเทศน์ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ผ่านกระบวนการสะท้อนคิดและการให้คำปรึกษา ตามแบบการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ทำให้ประชาชนมีความรู้และเกิดการรับรู้เรื่องหลักธรรมทศ 6 มากขึ้น และมีพฤติกรรมที่พึงปฏิบัติในแต่ละทศดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของกันยา สุวรรณแสง (2554) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการรับรู้ไว้ว่า เป็นสิ่งเร้าอย่างเดียวกัน ทำให้คนสองคนสามารถรับรู้ต่างกันได้ การที่มนุษย์สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง และจะรับรู้ได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ เช่น ประสบการณ์ วัฒนธรรม การศึกษา ดังนั้นการที่บุคคลจะรับรู้สิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งใน ขณะใดขณะหนึ่งนั้นจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มี 2 ประเภท คือ ปัจจัยที่มาจากภายนอก ได้แก่ ความเข้มแข็งและขนาดของสิ่งเร้า (Intensively and Size) การกระทำซ้ำ ๆ (Repetition) สิ่งตรงข้ามกัน (Contrast) การเคลื่อนไหว (Movement) และปัจจัยที่มาจากภายใน ได้แก่ แรงจูงใจ (Motive) การคาดหวัง (Expectancy) ความสนใจอารมณ์ ความคิด และจินตนาการ ความรู้สึกต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุโก (2559 : 270-271) ได้ศึกษาเรื่องพระสงฆ์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดสามชุกฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน มีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคี ชุมชนสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนสามชุกฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออกนั้น นับว่ามีความเข้มแข็งเป็นอย่างยิ่ง คนในชุมชนมีความรักสามัคคีในการอนุรักษ์ตลาดร้อยปี ซึ่งเป็นศูนย์รวมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมของความศรัทธา ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน กิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้คนในชุมชนเกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกัน อีกทั้งยังทำหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้เข้มแข็ง และได้พัฒนาต้นกล้า หรือเยาวชนของชุมชนเป็นคนดีศรีสุพรรณ ซึ่งนับว่าพระสงฆ์นอกจากจะส่งเสริมความเข้มแข็งของคนในชุมชนแล้วยังได้บ่มเพาะปูพื้นฐานให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณสามารถสืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เข้มแข็งสืบต่อไป

2. ผลการประเมินคุณธรรมจริยธรรมตามหลักทศ 6 โดยกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชน พบว่า ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรมโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับดังนี้ ทศที่ 2 ทักขินทศ ทศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ ทศที่ 5 อุปริมทศ ทศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ ทศที่ 4 อุตตรทศ ทศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย ทศที่ 6 เภฏฐิมทศ ทศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้าง ทศที่ 1 ปุรัถิมทศ ทศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดามารดา และทศที่ 3 ปัจฉิมทศทศเบื้องหลัง ได้แก่ สามีภรรยา ตามลำดับ แสดงให้เห็นประชาชนในชุมชนเกิดการรับรู้หลักธรรมทศ 6 ด้วยกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชน ส่งผลให้มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นไปในทางที่ดีขึ้น สามารถช่วยกล่อมเกลากิจกรรมของคนในชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ เฮนรี (Henry, 1994) กล่าวว่า การรับรู้ คือ กระบวนการในการเข้าใจความหมาย และสร้างความรู้สึกร่วมจากประสบการณ์ การรับรู้เป็นกระบวนการที่คนเราจะเข้าใจสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่งซึ่งปรากฏกับประสาทสัมผัสส่วนใดส่วนหนึ่งของเร้า การรับรู้เป็นสิ่งกำหนดความต้องการ แรงจูงใจ และทัศนคติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของวิญญู กิณะเสน, วัฒนา จินดาวัฒน์, เพ็ญศรี บางบอน และจิตตินันท์ วุฒิกร (2561 : 43) ได้ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักทศ 6 ของประชาชนในเขตปริมณฑล เพื่อให้ครอบครัวมีความสุข ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัวในเขตปริมณฑลทุกด้านอยู่ในระดับมาก ประชาชนในเขตปริมณฑลมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักทศ 6 เพื่อให้ครอบครัวมีความสุขทุกด้านอยู่ในระดับมาก

3. แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามหลักทศ 6 โดยกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ประชาชนควรปฏิบัติตามหลักธรรมทศ 6 ในแต่ละบทบาทของแต่ละทศพบว่า ทศทั้ง 6 ประกอบด้วย 1) บิดามารดา 2) ครูอาจารย์ 3) สามีภรรยา 4) มิตรสหาย 5) พระสงฆ์ และ 6) นายจ้างลูกจ้าง ซึ่งจะส่งผลให้มีพฤติกรรมในการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันและกัน มีคุณธรรมจริยธรรม ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเป็นระเบียบ แสดงให้เห็นว่าเมื่อคนในชุมชนในแต่ละทศปฏิบัติตามหน้าที่ ซึ่งมีอยู่ประจำทศได้อย่างสมบูรณ์แล้ว ย่อมสามารถที่จะทำให้คนในสังคมมีจิตใจที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดของ Thaihealthlife (2561) ที่กล่าวว่า ทศ 6 คือ หน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด สำคัญที่สุด ทรงอานุภาพที่สุด หากบุคคลในแต่ละทศปฏิบัติตามหน้าที่ ซึ่งมีอยู่ประจำทศได้สมบูรณ์จริง ๆ แล้ว ย่อมสามารถที่จะจุดสังคมส่วนใหญ่ ให้เจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลก และทางธรรมได้อย่างชนิดนับปล้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของวิญญู กิณะเสน, วัฒนา จินดาวัฒน์, เพ็ญศรี บางบอน และจิตตินันท์ วุฒิกร (2561 : 43) ศึกษาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักทศ 6 ของประชาชนในเขตปริมณฑล เพื่อให้ครอบครัวมีความสุข ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักทศ 6 เพื่อให้ครอบครัวมีความสุขว่า บิดามารดาควรอบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้เป็นคนดี รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ ครูอาจารย์ควรฝึกฝนอบรมวิชาความรู้ให้ศิษย์เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง สามีภรรยาควรช่วยเหลือเกื้อกูลยกย่องให้เกียรติกันและกัน มิตรสหายควรเชื่อใจและจริงใจต่อกัน คนรับใช้/คนงานควรขยันหมั่นเพียรและเอาใจใส่ในงาน และพระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างและเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่สังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า บรรยากาศในการรับรู้ข่าวสารของผู้ฟังเทศน์ที่ศาลาหมู่บ้าน มีความพร้อมสูงกว่าการไปฟังเทศน์ที่วัด ดังนั้นวัดจึงควรจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลยั่งยืน

2.2 การบ่มเพาะพฤติกรรมตามหลักธรรมทศ 6 โดยผ่านกระบวนการสะท้อนคิด และการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม ตามแบบการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ พบว่าสามารถพัฒนาด้านการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานในชุมชนให้ดีขึ้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการติดตามประเมินผลพฤติกรรมที่พึงปฏิบัติต่อกันภายหลังสิ้นสุดกระบวนการส่งเสริมชุมชนแล้ว

2.2 ควรมีการเผยแพร่กระบวนการส่งเสริมชุมชนไปยังวัดอื่น ๆ เพื่อเป็นการสร้างภาคีเครือข่ายในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามหลักทศ 6